Cymraeg i Bawb - TAR Cynradd 2023-24

Sesiwn 1: 5.10.23
Cenedl Enwau

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Yr Athrofa
Centre *for* Education
Addysg i Gymru | Education for Wales

www.athrofa.cymru

eleri.powell@uwtsd.ac.uk

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

RHAGORiaith

CANOLFAN GWASANAETHAU CYMRAEG
WELSH LANGUAGE SERVICES CENTRE

Bore ma byddwn ni'n…

- adolygu rhannau ymadrodd;
- atgoffa ein hunain am genedl enwau;
- rhoi cyfle i chi feddwl am genedl enwau yng nghyd-destun eich pwnc neu thema benodol;

Adolygu Rhannau Ymadrodd

https://quizlet.com/gb/212731136/rhannau-ymadrodd-diffiniadau-flash-cards/

Defnyddiwch:

Learn i adolygu
Write a **Test** i brofi
Match i chwarae gêm baru.

Adolygu Rhannau Ymadrodd

Pa un sy'n eithriad?

amryliw
lliwgar
coch
peintio
prydferth

Adolygu Rhannau Ymadrodd

Pa un sy'n eithriad?

gwrando
edrych
darllenodd
ysgrifennu
trafod

Adolygu Rhannau Ymadrodd

Pa un sy’n eithriad?

athrawes
disgybl
desg
llyfr
pensiliau

Adolygu Rhannau Ymadrodd

Pa un sy’n eithriad?

llwyfan
llenni
actor
golau
sgript

Pwy sy'n cofio pam bod cenedl enwau yn bwysig?

- Nodwch eich syniadau ar bapur.

Cenedl enwau

Mae gan bob enw yn y Gymraeg **genedl**, hynny yw, mae naill ai'n **fenywaidd** neu'n **wrywaidd**. Yn y geiriadur dynodir cenedl enw fel hyn:

eg – enw gwrywaidd e.e. plentyn

eb – enw benywaidd e.e. coeden

Cenedl enwau

Er gwybodaeth, mae cenedl rhai geiriau yn amrywio yn ôl ardal neu dafodiaith.

Er enghraifft, mae'r gair *munud* yn tueddu i fod yn wrywaidd yn y Gogledd ac yn fenywaidd yn y De.

Gogledd – dau funud; y munud hwnnw

De – dwy funud; y funud honno

Cenedl enwau

Yn y geiriadur, defnyddir ***egb*** i ddynodi enw a all fod naill ai'n wrywaidd neu'n fenywaidd.

munud
(2)

cofnodion sy'n **cyfateb** i '***munud***'

munud

eg/b

minute

Geiriadur Cyffredinol Cysgair

munud eg/b **munudau** minute n

Y Termiadur Addysg - Ffiseg a Mathemateg

Benywaidd/ Gwrywaidd: pwysigrwydd cenedl enw

ADRODDIAD- eg

- Treuliwyd chwe mis yn rhoi'r adroddiad **hwn** at ei gilydd.
- Mae'n adroddiad **c**ynhwysfawr, **d**iddorol ac eang **ei apêl**.
- Bydd pawb sy'n **ei ddarllen** yn cael budd mawr **ohono**.

DOGFEN- eb

- Treuliwyd chwe mis yn rhoi'r ddogfen **hon** at ei gilydd.
- Mae'n **dd**ogfen **g**ynhwysfawr, **ddi**ddorol ac eang **ei hapêl**
- Bydd pawb sy'n **ei darllen** yn cael budd mawr **ohoni**.

Tasg: Crëwch dabl tebyg i'r un isod ar bapur.

Ysgrifennwch 16 enw unigol fyddech chi'n gweld mewn ystafell ddosbarth.

Defnyddiwch eiriadur…
enw gwrywaidd neu enw benywaidd?

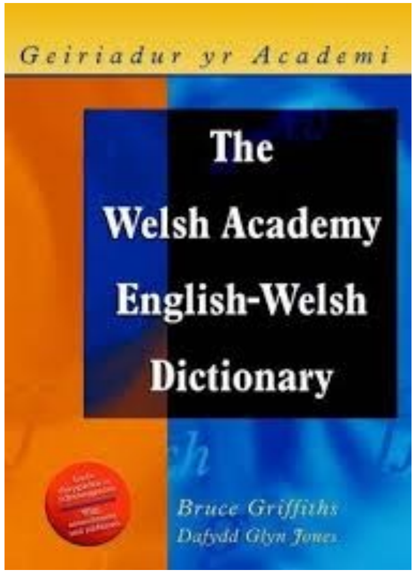

Dau?

Dwy?

eg = enw gwrywaidd   eb = enw benywaidd

Yn y dosbarth ...

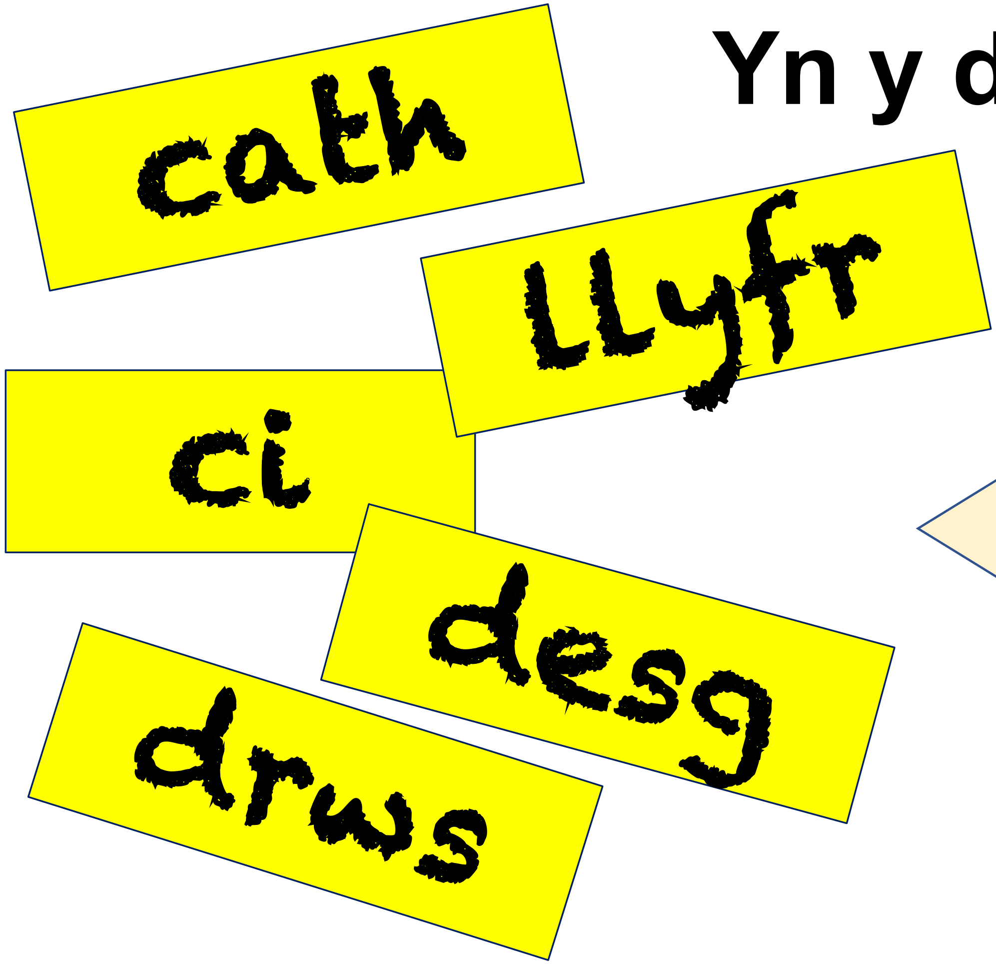

Rhowch gerdyn i bob disgybl gan ofyn iddyn nhw chwilio am yr enw yn y geiriadur er mwyn canfod cenedl yr enw. Gofynnwch i'r "enwau benywaidd" sefyll mewn un cornel y dosbarth tra bod yr "enwau gwrywaidd" yn sefyll mewn cornel arall.

Mae hyn yn ffordd dda o ddatblygu sgiliau geiriadur a hynny mewn ffordd hwyliog. Gydag amser, gallwch ychwanegu elfen o gystadleuaeth i'r gem drwy amseru. Gallwch uwch lefelu'r dasg drwy eich dewis o enwau, e.e. drwy gynnyws enwau egb / enwau pwnc benodol, a.y.y.b.

Pam bod hyn yn bwysig?

- Mae'n rhaid i ni wybod pryd a sut i'w defnyddio!
- Mae'n dangos pryd y dylwn dreiglo.

e.e.

- treiglo ar ôl 'y'
- treiglo ansoddair: adeilad 'mawr' neu 'fawr'?
- Hwn neu hon? Y llyfryn 'hwn' neu 'hon'?

Beth yw'r rheolau sy'n rhaid i ni eu cofio?

Y Treiglad Meddal

Cysefin	Treiglad meddal
P	B
T	D
C	G
B	F
D	Dd
G	/
Ll	L
M	F
Rh	R

Gwrywaidd

Dim treiglad ar ôl 'y':

y **b**achgen
y **c**oleg
y **d**rws

Ansoddair ddim yn treiglo ar ôl enw gwrywaidd:

y bachgen **da**
y coleg **mawr**
y drws **melyn**

Rhifau Mr + y gair:

dau + TM
tri + TLl
pedwar + x

Gwr neu Ben?

Benywaidd

Treiglad meddal ar ôl 'y':

y ferch
y ddesg
y gath

Ond x 'll/rh' – y rhaglen

Ansoddair yn treiglo'n feddal ar ôl enw benywaidd

y ferch **glyfar**
y ddesg **fawr**
y gath **ddu**

Rhifau Mrs + y gair:

dwy + TM
tair + X
pedair + X

Adnodd defnyddiol

Defnyddio 'y' / 'r *(the)*

y + enw benywaidd unigol

<u>Treiglad meddal</u> ar ôl 'y' ***:***

y gadair
y brifathrawes
y daith
y wers
y freuddwyd
y ddawns
y fam

OND: X **ll / rh**

y **ll**ygoden fawr
y **rh**aglen deledu

y + enw gwrywaidd

DIM treiglad

y cwrs	y gliniadur	y llyfr
y papur	y bwyd	y mwydyn
y trên	y drws	y rhedwr

y + enw lluosog

DIM treiglad = DIM CENEDL/ *GENDER*

y cadeiriau	y gwersi	y llygod
y pensiliau	y bwydydd	y merched
y teithiau	y dogfennau	y rhaglenni

Treiglo + cenedl enwau

Rhowch 'y' o flaen bob un o'r enwau canlynol. Beth sylwoch chi?

	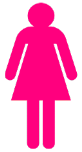
penderfyniad	problem
tad	tudalen
cyfrifiadur	cacen
bws	brawddeg
drws	dogfen
geiriadur	gwraig
llyfr	llinell
mynydd	mynedfa
rhew	rhestr

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David
Yr Athrofa
Centre *for* Education
Addysg i Gymru | Education for Wales
RHAGORiaith
www.athrofa.cymru

Yn y dosbarth ...

cath

llyfr

ci

drws

desg

Gallwch ddefnyddio'r un cardiau gan ofyn iddyn nhw roi 'y' o flaen yr enw.

Dyma ffordd dda o adolygu rheolau ac asesu dealltwriaeth.

Yn y dosbarth ...

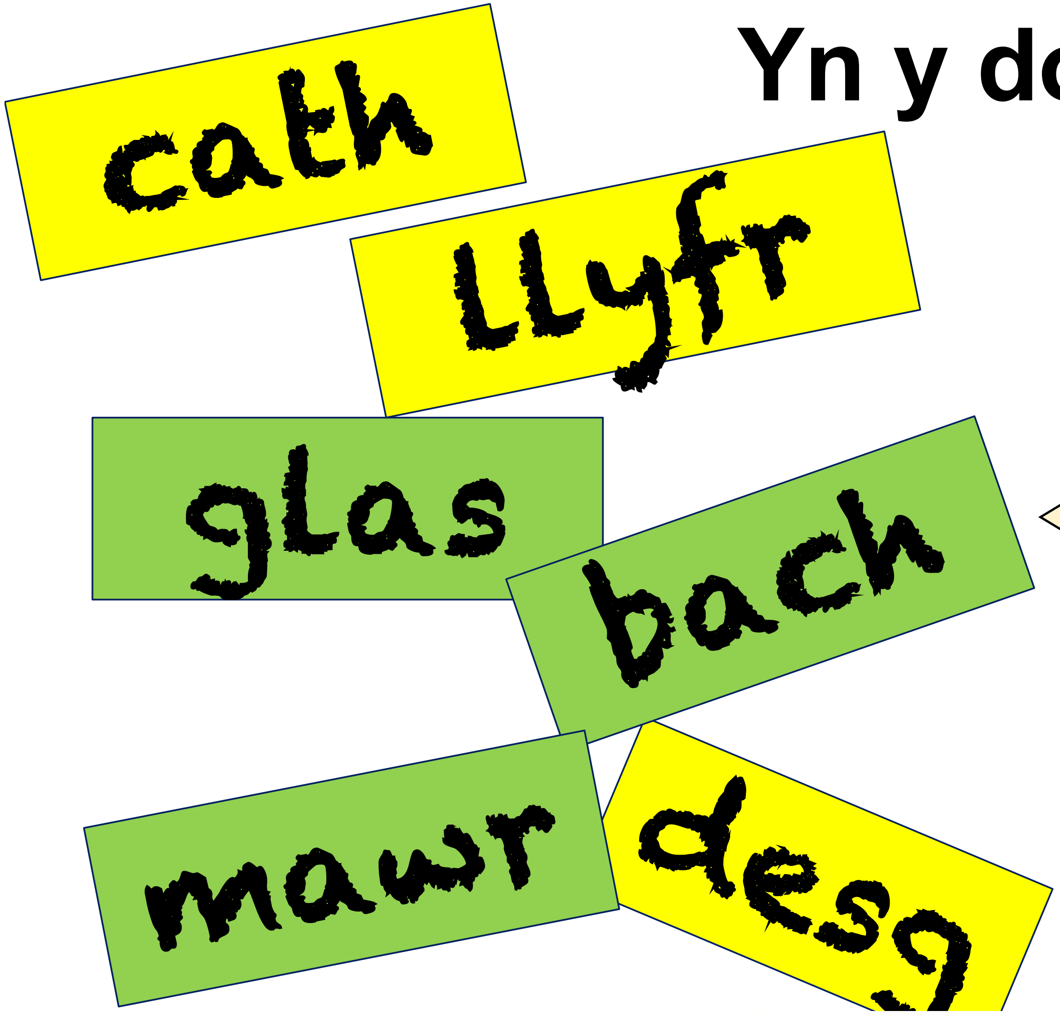

Paratowch 2 set o gardiau – 1 set o ansoddeiriau ac1 set o enwau.

Gofynnwch i'r disgyblion weithio mewn parau – bydd rhaid cael un cerdyn melyn ac un cerdyn gwyrdd.

Oes angen treiglo'r ansoddair? Pam?

Gofynnwch iddyn nhw ysgrifennu brawddeg yn cynnwys yr enw a'r ansoddair ar fwrdd gwyn.

Yn y dosbarth ... CA2

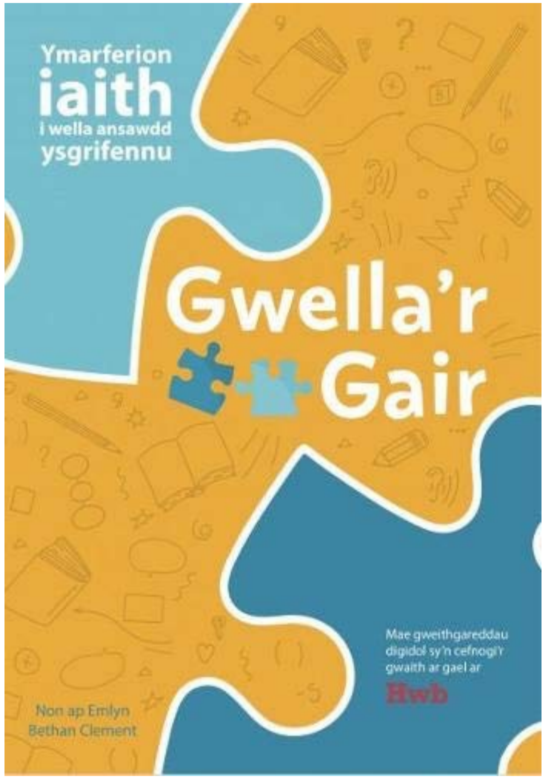

https://gwellar-gair.peniarth.cymru/

Yn y dosbarth ... CA3 a 4

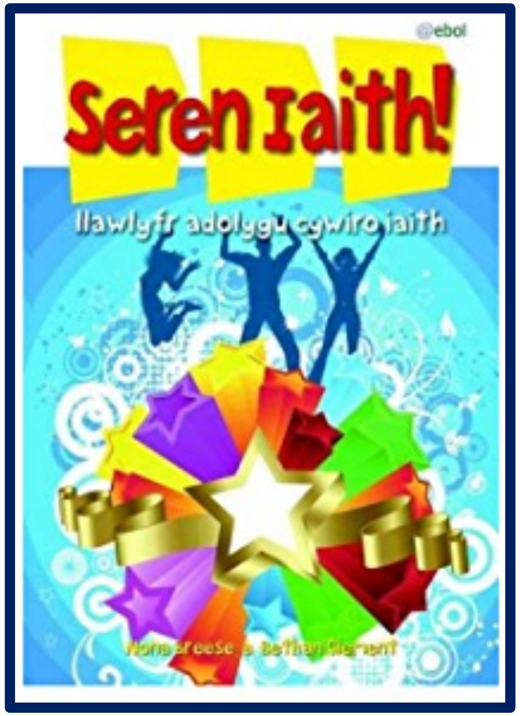

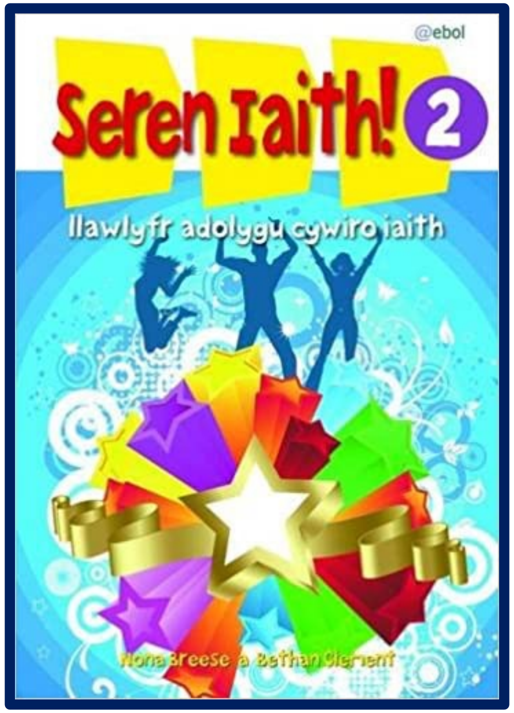

Rhifo + cenedl enwau

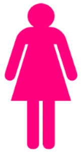

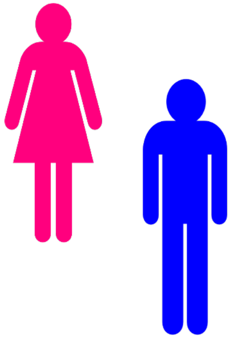

1	un ci	un gath
2	dau gi	dwy gath
3	tri chi	tair cath
4	pedwar ci	pedair cath
5	pum ci	pum cath
6	chwe chi	chwe chath

Beth ydy'r rheolau?

Cendl enwau: hwn / hon

- Y ferch hon
- Y bachgen hwn
- Y ddesg hon
- Y bwrdd hwn

- Y clustogau hyn

Beth am eiriau meysydd penodol?

Tasg: gwaith grŵp

- Yn eich grwpiau, penderfynwch ar bwnc, thema neu faes astudio a meddyliwch am enwau perthnasol i'r thema honno.

- Gwnewch restr ohonyn nhw ac edrychwch yn y geiriadur i weld os ydyn nhw'n wrywaidd neu fenywaidd.

Defnyddiwch y diagram Venn i roi trefn ar yr enwau

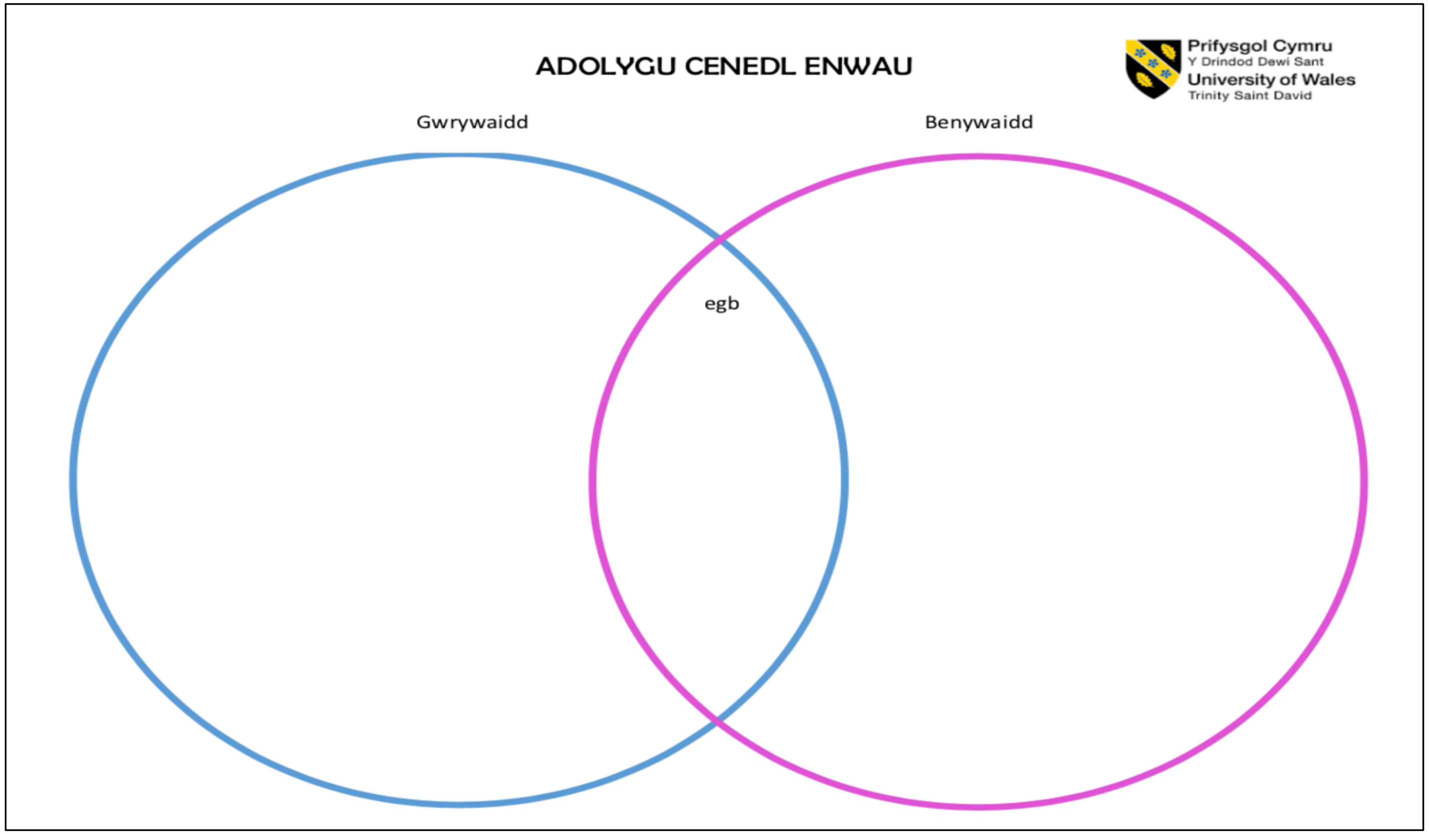

Sut ydyn ni'n gwybod ydy enwau'n fenywaidd neu'n wrywaidd?

Beth am ddefnyddio ambell gliw?

Mae'r terfyniadau (*word endings*) hyn fel arfer yn fenywaidd ...

- -aeth (barddoniaeth *poetry)*
- -fa (campfa *gym)*
- -en (seren *star)*
- -ach (cyfrinach)
- - as (cymwynas)
- -es (ysgrifenyddes *secretary*)
- -ell (llinell *line*)
- -eb (anfoneb *invoice*)
- -eg (dameg)

Mae'r terfyniadau (*word endings*) hyn fel arfer yn wrywaidd ...

- -awd (traethawd *essay*)
- -aint (maint *size*)
- -tid/did (ieuenctid *youth*)
- -rwydd (distawrwydd *silence*)
- -adur (cyfrifiadur)
- -wr (chwaraewr *player)*
- -edd (mawredd *greatness*)
- -yn (offeryn *instrument*)
- -iad (mynediad *entrance)*
- -deb (undeb *union*)

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David
Yr Athrofa
Centre *for* Education
Addysg i Gymru | Education for Wales
RHAGORiaith
www.athrofa.cymru

Gweithgaredd

Benywaidd neu wrywaidd?

- gwasanaeth
- dyddiadur
- breuddwyd
- malwoden
- planhigyn
- darllenwr
- derwen

- ystafell
- adolygiad
- awdures
- cyfrifiannell
- cymdeithas
- aseiniad

- cwpan
- glendid
- syniad
- plentyn
- garddwr
- diwydiant

- cyfrifoldeb
- piben
- gwybodaeth
- arwr
- oedolyn
- caredigrwydd

Chwap!

Pa un sy'n gywir?

Y canolfan

Y ganolfan

Pam?

Pa un sy'n gywir?

Y gwaith

Y waith

Pam?

Pa un sy'n gywir?

Y desg

Y ddesg

Pam?

Pa un sy'n gywir?

Y pennaeth

Y bennaeth

Pam?

Pa un sy'n gywir?

Y fynedfa

Y mynedfa

Pam?

Pa un sy'n gywir?

Y blentyn

Y plentyn

Pam?

Pa un sy'n gywir?

Y pêl

Y bêl

Pam?

Pa un sy'n gywir?

Y farn

Y barn

Pam?

Tasg: Adolygwch y rheolau yma a meddyliwch am enghreifftiau perthnasol ohonynt byddech chi'n eu defnyddio neu'n eu clywed yn yr ysgol. Sut byddech chi'n eu cyflwyno yn eich dosbarth chi?

Gwrywaidd

Dim treiglad ar ôl 'y':

y **b**achgen
y **c**oleg
y **d**rws

Ansoddair ddim yn treiglo ar ôl enw gwrywaidd:

y bachgen **da**
y coleg **mawr**
y drws **melyn**

Rhifau Mr + y gair:

dau + TM
tri + TLl
pedwar + x

Gwr neu Ben?

Benywaidd

Treiglad meddal ar ôl 'y':

y ferch
y ddesg
y gath

Ond x 'll/rh' – y rhaglen

Ansoddair yn treiglo'n feddal ar ôl enw benywaidd

y ferch **glyfar**
y ddesg **fawr**
y gath **ddu**

Rhifau Mrs + y gair:

dwy + TM
tair + X
pedair + X

Trafodwch ...

Gair o gyngor ….

enw benywaidd	ebg	enw gwrywaidd

Pan fyddwch yn gorfod edrych mewn geiriadur dro ar ôl tro, gwnewch dabl fel hyn i'ch helpu chi …

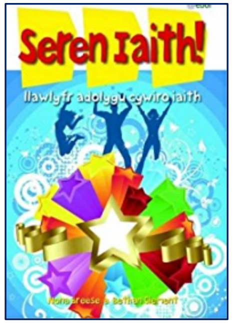

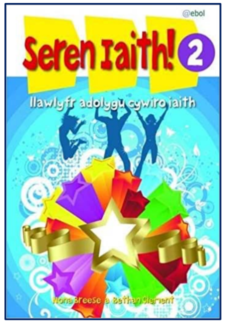

Prifysgol Cymru Y Drindod Dewi Sant
University of Wales Trinity Saint David
Yr Athrofa Centre for Education
Addysg i Gymru | Education for Wales
RHAGORIAITH
www.athrofa.cymru

DiOLCh
ym fawr